

УДК 371(436)
Д 33

Ольга ДЕНІЧЄВА
orcid.org/0000-0002-1655-8688

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ СЕРЕДНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ (ГІМНАЗІЇ) В АВСТРІЇ

У статті здійснено аналіз основних чинників впровадження змін у системі гімназійної освіти Австрії; показано вплив соціальних факторів на вибір середнього навчального закладу; висвітлено відмінності між державним і приватним секторами системи освіти; розглянуто труднощі у процесі обрання навчального закладу, зокрема гімназії; проаналізовано можливості вибору гімназії батьками, які є представниками різних релігійних груп.

Ключові слова: *проблема, навчальний заклад, вплив, Австрія, вибір, гімназійна освіта, білінгвальна освіта, релігія.*

Постановка проблеми. Консолідація європейського простору спрямовує реформаційні процеси на пошук нових шляхів і стратегій у розв'язанні питань щодо реалізації освітньої політики в навчальних закладах різного типу Австрії. Основними чинниками впровадження змін у системі освіти можна вважати: міграційний потік, різні релігійні конфесії, соціальну нерівність, потребу у вихованні освіченої конкурентоспроможної молоді. Через вплив соціально-економічного розвитку країн Західної Європи на шлях реформування системи освіти Австрії гімназійна освіта набуває нових властивостей реалізації центральної мети – формування певного типу світогляду індивідів на традиційній основі гуманітарної освіти в поєднанні зі світовим науково-технічним прогресом. У цих умовах постає проблема вибору навчального закладу для дітей батьків-мігрантів та корінного населення.

Необхідно звернути увагу на існування багатомовного суспільства в межах однієї держави, що створює певні труднощі: різноманітність культурних звичаїв, низький рівень знання мови країни, різний соціальний статус, неоднакові можливості доступу (автохтонів і алохтонів) до отримання якісної освіти. Відзначимо, що багатомовність у державі потре-

бує змін у законодавстві та провокує низку трансформацій у системі освіти (нововведення у навчальних програмах і планах, реорганізація шкільного дня, організація навчально-виховного процесу з урахуванням релігійних вірувань та ін.). Отже, все перераховане вище ускладнює вибір не тільки гімназій, а й інших середніх навчальних закладів в Австрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибір навчального закладу є предметом дослідження багатьох європейських вчених, таких як Г. Альтріхтер, Г. Брігхаус, Й. Гізінгер, Ю. Киссау, К. Мааг Меркі [3], [4], [7 – 9].

У приватних і державних гімназіях Австрії роль батьків у розвитку дитини сприймається як першоелемент її успішного становлення. Згідно з поглядами Г. Альтріхтера, Ю. Киссау та К. Мааг Меркі, зацікавленість батьків у роботі як гімназій, так і інших типів середніх навчальних закладів, особливо виявляється у фінансовій допомозі (приватний сектор: гімназії конфесійного спрямування), організації екскурсій, навчальних, літніх таборів. Керівництво шкільних закладів різного типу звітує перед батьками про продуктивність навчальної діяльності індивіда посеместрово і щорічно. Форма звітування залежить від індивідуальних побажань батьків (присутність на зборах, електронні повідомлення), релігійних переконань і належності до певної соціальної групи (іммігранти, політичні біженці, представники релігійних спільнот та орденів). Значної уваги заслуговує можливість вибору навчального закладу батьками, які є представниками відмінних соціальних статусів і релігійних груп [3, 137 – 138].

Отже, **мета статті** – проаналізувати можливості вибору середнього навчального закладу (гімназії) в Австрії.

На думку Г. Брігхауса, вибір школи батьками залежить від територіальних умов, соціальної сегрегації та рівня освіти. Істотного значення у процесі обрання навчального закладу батьками набуває співвідношення вибору й ефективності. Вибір – це можливість отримати кращу освіту. Ефективність – це доцільне використання освітніх ресурсів з метою набуття позитивних результатів у навчально-виховному процесі. Тож, покладена на батьків відповідальність у виборі школи (наприклад, законодавча) змушує їх обирати навчальний заклад згідно з талантами, розумовими здібностями, фізичними і психологічними особливостями розвитку дитини. Вибираючи навчальний заклад, батьки беруть до уваги: ефективність і продуктивність засвоєння навчальної програми у початковій школі; розподіл класів відповідно до інтересів учнів (диференціація, індивідуалізація) у молодшій середній школі; професійну орієнтацію у старшій середній школі, особливості складання випускних іспитів [4, 3 – 4]. Це сприяє появі певної кількості навчальних закладів (шкіл, гімназій, ліцеїв) з неоднаковою спеціалізацією: гуманітарні, економічні, екологічні, фізико-математичні та ін. Різноманіття навчальних закладів дещо ускладнює батьків-

ський вибір. Проблема полягає у тому, що вибір школи біля місця проживання забезпечує комфортність батькам, проте навчальна програма може не відповідати інтересам і здібностям дитини. Вибір школи як пошук особливої навчально-виховної системи для учня частіше передбачає приватний сектор освіти [4, 30 – 33].

Слід підкреслити, що всі державні середні навчальні заклади в Австрії приймають дітей незалежно від соціального статусу та релігійних переконань. Приватним гімназіям надано право запроваджувати вступні іспити, але це є прерогативою окремого закладу. Однак обрання школи чи гімназії для дитини все таки перебуває під впливом соціального, релігійного та національного походження батьків. Наприклад, батьки-іммігранти не відведуть дитину до приватних або приватних релігійних гімназій, і навпаки, дитина представників релігійних спільнот, наприклад, католиків, не навчатиметься у Медресе (ісламській гімназії у Відні). Звернімо увагу на те, що соціальна сегрегація, властива європейському середовищу, виявляється як у різноманітності конфесій, так і в платоспроможності батьків.

Акцентуємо увагу на тому, що в Україні вибір школи, гімназії або ліцею також залежить від соціального, культурного і територіального факторів. Більшість батьків надають перевагу закладам, розміщеним на прилеглих до житлових помешкань територіях. Особливого значення надається територіальному фактору в сільській місцевості, де прерогатива належить загальноосвітнім шкільним закладам. Соціальні і культурні фактори (статус батьків, матеріальне становище, психологічне оточення дитини та ін.) визначають напрями освіти і полегшують батькам вибір середнього навчального закладу для дитини.

Наслідуючи ідеї Г. Брігхауса, Й. Гізінгер вважає, що якість шкільної освіти й ефективність навчально-виховного процесу залежить від певних факторів: економічного і класового, які складають ідеологічний фундамент соціальної сегрегації. Він наголошує на важливості приналежності батьків до певної соціальної групи у процесі обрання середнього навчального закладу для дитини, оскільки сім'я впливає на формування системи цінностей, яка визначатиме початковий та подальший розвиток індивіда в соціумі (дитячий садок, початкова школа). Й. Гізінгер підкреслює, що діти батьків-іммігрантів або діти батьків, які належать до робітничої верстви, мають низьку мотивацію до навчання. Діти батьків інших соціальних груп показують кращі результати у навчально-виховному процесі [7, 593 – 594].

Державні й приватні гімназії мають ідентичні навчальні програми та плани. Відмінність полягає у наданні гімназіями неоднакових можливостей для прояву розумових і творчих здібностей індивідом та непропорційного використання шкільної автономії на введення додаткових годин на вивчення навчальних дисциплін (мовних) [9, 374 – 375]. Цей

факт значно ускладнює батькам процес обрання гімназії, оскільки проблема вибору між державним і приватним навчальним закладом полягає не тільки у її фінансовій частині, а й криється у його спроможності надавати якісну освіту та використовувати можливості для виховання освіченої генерації.

Ефективність використання освітніх ресурсів розвиває конкуренцію між середніми навчальними закладами і змушує поліпшувати умови здобуття там освіти шляхом організації навчального дня, індивідуального підходу в навчанні, участі у програмах обміну, пошуків альтернативного фінансування (позабюджетних надходжень). Конкуренція між державними і приватними освітніми секторами простежується здебільшого у матеріальному оснащенні тих чи тих середніх навчальних закладів: гімназій різного типу, шкіл, ліцеїв. Перевагою приватного сектора освіти вважається існування дитячих центрів для дітей з особливими потребами. Вибір батьками будь-якого означеного вище шкільного закладу розглядається суспільством як користування запропонованими можливостями відповідно до їх (батьків) рівня освіти та соціального статусу [8, 174 – 176].

Характерною рисою приватного сектора австрійської системи освіти є домінуюча кількість приватних гімназій, підпорядкованих релігійній конфесії. Згідно з доповіддю *«Релігії в Австрії»*, варіативність релігійних віросповідань австрійських громадян координує основну лінію (релігійну) розвитку гуманітарної освіти в гімназіях. Унаслідок цієї релігійної толерантності уряд вимушений створювати умови, які передбачають діалог держави та релігійних об'єднань громадян [11, 6 – 8]. Тому законодавча система сучасної Австрії надає право вільного вибору гімназії за наявності бажання сімей для отримання їх дітьми релігійної освіти. Дозвіл на навчання у гімназіях такого типу залежить від релігійних переконань батьків і є їх стовідсотковою прерогативою. Проте у віці 14 років учні самостійно й незалежно обирають подальшу освіту [6, 22]. Після закінчення релігійної гімназії учні мають можливість вступити до вищих навчальних закладів і отримати звичайну професію або продовжувати релігійну освіту.

Матеріали *Європейської освітньої бази* свідчать, що навчальна програма в гімназіях, підпорядкованих релігійній конфесії, не має жорстких відмінностей від навчальної програми звичайних приватних гімназій [6, 24].

На думку М. Йяггла та Ф. Клутца, зміст освіти в релігійних гімназіях становить цілісну структуру, що складається з багатьох елементів духовної та практичної сфер життя індивіда. У цьому випадку релігія суміщається з прогресивним розвитком суспільства. Так, головна особливість освітньої політики Австрії полягає у нероздільності релігії та освіти. Релігія допомагає дитині вільно визначати себе у світі, а освіта – зрозуміти сутність релігійного світогляду. Формування світоглядних принципів

на релігійному ґрунті є фундаментальною метою гуманітарної освіти в приватних гімназіях, що підпорядковуються релігійним конфесіям. Виходячи з цієї позиції, бачимо, що гуманітарна освіта повинна поєднувати філософію, релігію та культуру в єдину систему і виконувати функцію гаранта міжпредметних зв'язків гуманітарних наук [10, 72 – 75].

Іншою є ситуація у приватних гімназіях, де навчальна програма затверджується державними освітніми органами. Релігія належить до низки обов'язкових дисциплін, але її викладання відбувається на основі загальних вимог до змісту і форм навчального процесу. Звичайно, діти, які навчаються у приватних гімназіях цього типу, відвідують заняття з релігієзнавства згідно з релігійними переконаннями своєї сім'ї. Надання такої можливості позитивно сприяє на вибір гімназії для дітей батьків-мігрантів.

Відзначимо, що організація навчально-виховного процесу в приватних гімназіях багато в чому залежить від керівництва. Керівництво вирішує, якою має бути гімназія: профіль, фінансування, обладнання, методика викладання навчальних дисциплін, харчування, відпочинок дітей під час канікул, екскурсії та ін. [5, 108 – 110]. Важливим є те, що профіль приватних, а також державних гімназій, формується відповідно до соціального замовлення на результат освіти та загальнокультурного рівня громадян. Проте велика кількість приватних і державних гімназій свідчить на користь домінування у них гуманітарного профілю.

Підкреслимо, що гуманітарна освіта в приватних гімназіях із державною навчальною програмою має світський характер. Порівняно з релігійними гімназіями, де навчання ґрунтується на релігійних складових освітньої системи, предметна сфера гуманітарної освіти гімназій покладається на сучасні тенденції розвитку суспільства. Однак найважливіша відмінність приватних гімназій із державною програмою навчання і гімназій, підпорядкованих релігійним конфесіям, полягає у визначеній кількості конфесійних напрямів у австрійському соціумі [5, 112]. Тобто, перші гімназії приймають дітей із різним віросповіданням, а другі – тільки із суворо визначеним релігійним світорозумінням. Цей факт значно полегшує батькам вибір приватних гімназій для своїх нащадків.

Наступною можливістю у процесі обрання гімназії (та інших середніх навчальних закладів освіти) є отримання якісної освіти рідною мовою, а також перспектива вибору мови навчання. За таких обставин актуальності набувають білінгвальні навчальні заклади або гімназії з білінгвальними класами навчання.

Вітчизняні педагоги Т. Бондарчук і М. Тадеєва вважають, що білінгвальна освіта в європейських країнах сприймається науковою спільнотою як засіб досягнення взаєморозуміння неоднакових за етнічним походженням соціальних груп. З огляду на полікультурну ситуацію в Австрії, білінгвальне навчання покликане об'єднувати різні погляди у ході розвитку

культурного середовища в Західній Європі; виховувати шанобливе ставлення до стандартів життя і норм поведінки іншомовних народів. Педагоги вважають, що білінгвальна освіта розвиває комунікативні навички, які полегшують спілкування індивіда в багатомовному соціумі. Це формує інтеркультурну компетентність та створює умови для вільного вибору майбутньої професії [1, 160], [2, 239].

У білінгвальних школах Австрії важливості набуває виховання гендерної рівності серед дітей іммігрантів з Турції, ОАЕ, Пакистану, Сирії та ін. Розуміння і сприйняття гендерної рівності у полікультурній Австрії є необхідним компонентом навчально-виховного процесу в гімназіях різного типу, оскільки в наявних білінгвальних класах навчаються діти різних етнічних меншин із неоднаковими конфесійними світоглядними переконаннями. Від правильного ставлення до гендерної рівності залежить розвиток культури нації та успіх співробітництва у світовому економічному просторі.

Висновки. Таким чином, зробимо висновок, що система освіти в сучасній Австрії уможливило реалізацію прав етнічних меншин, мігрантів (легальних і нелегальних), біженців щодо отримання ними якісної освіти. Надання рівних можливостей для здобуття середньої освіти в гімназіях різного типу є важливою умовою побудови сучасного суспільства в умовах інтенсивного міграційного потоку та геополітичних змін у світі. Проблема вибору середнього навчального закладу, зокрема гімназії, постає в контексті певних суперечностей. З одного боку, держава пропонує рівні права у процесі отримання освіти, а з іншого – існують обмеження спричинені соціальними факторами.

Перспективами подальшого дослідження можна вважати особливості навчально-виховного процесу у білінгвальних класах, можливості рівного доступу до освіти та проблему вибору вищого навчального закладу в країнах Західної Європи та України.

Література

1. Боднарчук Т.В. Основні напрямки розвитку білінгвальної освіти в Австрії (на прикладі діяльності проекту «Віденська білінгвальна школа») / Т.В. Боднарчук // Наукові записки Ніжинського Державного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – № 3. – С. 160 – 163.
2. Тадєєва М. Система сучасної іншомовної освіти в школах Австрії / М. Тадєєва // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Спец. вип. 5. – Ч. I. – С. 238 – 248.
3. Altrichter H. Handbuch Neue Steuerung im Schulsystem / H. Altrichter, K. Maag Merki. – GmbH ; Wiesbaden : Springer Science+Business Media, 2010. – В. 7. – 467 s.

4. Brighouse H. *School Choice and Social Justice* / H. Brighouse. – New York : Oxford University Press Inc., 2000. – 222 p.
5. Delhaxhe A. *Private education in the European Union Organisation, administration and the public authorities' role : monographie* / A. Delhaxhe, E. Cassidy, A. Sacre. – Brussel, 2000. – 137 p.
6. EURYDICE. *Private education in the European Union. Organisation, administration and the public authorities' role*. Europäische Kommission. – Brussel, 2000. – 137 p.
7. Giesinger J. *Evaluating School Choice Policies: A Response to Harry Brighouse* / J. Giesinger // *Journal of philosophy of education*. – 2009. – № 43. – P. 589 – 596.
8. Giesinger J. *Freie Schulwahl und Bildungsgerechtigkeit. Eine Problem-skizze* / J. Giesinger // *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. – 2009. – № 2. – S. 170 – 187.
9. Giesinger J. *Liberales Konzeptionen freier Schulwahl* / J. Giesinger // *Bildung und Erziehung*. – 2010. – № 63 (3). – S. 371 – 386.
10. Jäggle M. *Religiöse Bildung an Schule in Österreich* / M. Jäggle, R. Klutz. – Gmbh : Vandenhoeck&Ruprecht, 2013. – S. 69 – 95.
11. Reichel W. *Religionen in Österreich* / W. Reichel, T. Eder. – Wien, 2011. – 65 s.

References

1. Bondarchuk T.B. *Osnovni napriamky rozvytku bilingvalnoi osvity v Avstrii (na prykladi diialnosti proektu «Videnska bilingvalna shkola»)* / T.B. Bondarchuk // *Naukovi zapysky Nizhynskogo Derzhavnoho universytetu im. M. Hoholia. Psycholohopedahohichni nauky*. – Nizhyn : Vyd.-vo NDU im. M. Hoholia, 2011. – № 3. – S. 160 – 163.
2. Tadeieva M. *Systema suchasnoi inshomovnoi osvity v shkolakh Avstrii* / M. Tadeieva // *Humanizatsiia navchalno-vykhovnogo protsesu : zb. nauk. pr.* – Sloviansk : SDPU, 2010. – Spets. vyp. 5. – Ch. I. – S. 238 – 248.
3. Altrichter H. *Handbuch Neue Steuerung im Schulsystem* / H. Altrichter, K. Maag Merki. – GmbH ; Wiesbaden : Springer Science+Business Media, 2010. – B. 7. – 467 s.
4. Brighouse H. *School Choice and Social Justice* / H. Brighouse. – New York : Oxford University Press Inc., 2000. – 222 p.
5. Delhaxhe A. *Private education in the European Union Organisation, administration and the public authorities' role : monographie* / A. Delhaxhe, E. Cassidy, A. Sacre. – Brussel, 2000. – 137 p.
6. EURYDICE. *Private education in the European Union. Organisation, administration and the public authorities' role*. Europäische Kommission. – Brussel, 2000. – 137 p.
7. Giesinger J. *Evaluating School Choice Policies: A Response to Harry Brighouse* / J. Giesinger // *Journal of philosophy of education*. – 2009. – № 43. – P. 589 – 596.

8. Giesinger J. Freie Schulwahl und Bildungsgerechtigkeit. Eine Problem-skizze / J. Giesinger // Zeitschrift für Erziehungswissenschaft. – 2009. – № 2. – S. 170 – 187.
9. Giesinger J. Liberale Konzeptionen freier Schulwahl / J. Giesinger // Bildung und Erziehung. – 2010. – № 63 (3). – S. 371 – 386.
10. Jäggle M. Religiöse Bildung an Schule in Österreich / M. Jäggle, R. Klutz. – Gmbh : Vandenhoeck&Ruprecht, 2013. – S. 69 – 95.
11. Reichel W. Religionen in Österreich / W. Reichel, T. Eder. – Wien, 2011. – 65 s.

Деничева Ольга. Проблема выбора среднего учебного заведения (гимназии) в Австрии. В статье проанализированы основные факторы изменений в системе гимназического образования Австрии; показано влияние социальных факторов на выбор среднего учебного заведения; освещены различия между государственными и частными секторами системы образования; рассмотрены трудности при выборе учебного заведения (гимназии); проанализированы возможности выбора гимназии родителями, которые являются представителями разных религиозных групп.

Ключевые слова: проблема, эффективность учебно-воспитательного процесса, Австрия, выбор, гимназическое образование, билингвальное образование, религия, семья.

Dienichieva Olha. The problem of school choice in Austria. The article deals with the analysis of the main causes of changes in the gymnasium system in Austria; the influence of social factors on the school choice is shown; the differences between the public and private sectors of education system are highlighted; the difficulties of school choice procedure are scrutinized; the school choice opportunities for children whose parents belong to various religious groups are analyzed.

Key words: problem, effective educational process, Austria, choice, gymnasiums, bilingual education, religion, family.

Одержано 08.02.2016